

Асмукович І. В. (Житомир)

ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОЇ АВІАЦІЙНОЇ ФАХОВОЇ МОВИ

(на матеріалі нормативно-технічної документації ІСАО)

Статтю присвячено дослідженню прагмалінгвістичних особливостей англійської авіаційної фахової мови. У роботі охарактеризовано поняття фахової мови, проаналізовано основні функціонально-комунікативні характеристики нормативно-технічної документації ІСАО.

Ключові слова: фахова мова, фаховий текст, термін, нормативно-технічна документація ІСАО, стандарт.

The article focuses upon the pragmalinguistic peculiarities of English aviation professional language. Main features of the language for specific purposes are examined; functional-pragmatic characteristics of the normative and technical ICAO documents are analysed.

Key words: aviation professional language, specific text, term, professional discourse, normative and technical ICAO documents, standard.

Статья посвящена изучению прагмалингвистических особенностей английского профессионального авиационного языка. В работе охарактеризовано понятие специализированного языка, проанализировано основные функционально-коммуникативные характеристики нормативно-технической документации ІСАО.

Ключевые слова: профессиональный авиационный язык, специальный текст, термин, нормативно-техническая документация ІСАО, стандарт.

Невпинний розвиток, охоплення наукою і технікою всіх сфер нашого життя призводять до підвищення ролі фахової комунікації в суспільстві, що спонукає науковців досліджувати формування та функціонування фахової лексики різних наук, включаючи й англійську

авіаційну фахову мову. Нормативно-технічні документи ІСАО належать до офіційно-ділового стилю, властивості якого загалом ще не отримали належного висвітлення з позицій сучасних досягнень комунікативної лінгвістики. Оскільки мові міжнародних документів присвячено лише незначну кількість праць (А.Д. Белова, О.Р. Зарума-Панських, З.О. Гетьман, Г.Г. Єнчева), які трактують окремі аспекти цього типу текстів, видається **актуальним** комплексний аналіз мови нормативно-технічних документів ІСАО. Тексти Стандартів та Рекомендованих практик ІСАО лінгвістичному аналізу практично не піддавали. Питання їх інтерпретації розглядалися головним чином в межах практичного застосування в авіаційній сфері. Отже, актуальність дослідження англійських авіаційних фахових текстів у комунікативно-функціональному висвітленні зумовлено відсутністю наукових розробок у цій царині та необхідністю розв'язання проблем міжнародної професійної комунікації.

Мета дослідження полягає у встановленні специфіки англійської авіаційної фахової мови шляхом розкриття комунікативно-прагматичних характеристик авіаційних фахових текстів.

Об'єктом дослідження є англійськомовні авіаційні фахові тексти.

Предмет вивчення складають прагмалінгвістичні особливості англійськомовних авіаційних фахових текстів.

Джерелами дослідження слугували тексти нормативно-технічної документації ІСАО. Проаналізовано такі документи ІСАО: Конвенція з міжнародної цивільної авіації (Чиказька конвенція); додатки до Чиказької конвенції, що містять Стандарти та рекомендовані практики SARPs; JARs – спільні авіаційні вимоги, що є обов'язковими для виконання на міжнародному рівні.

Під *авіаційною фаховою мовою* розуміємо сукупність всіх мовних засобів, які використовуються в комунікативній сфері авіації з метою досягнення розуміння між всіма фахівцями даної галузі. Особливості професійної мови експлікуються у фахових текстах з авіації.

Варто наголосити, що науковцями в галузі лінгвістики фахових мов було виділено найбільш загальні параметри будь-якого фахового тексту, незалежно від його типу. На думку більшості дослідників, лексичні, морфологічні, синтаксичні особливості фахового тексту обумовлюються його загальним спрямуванням на точність, логічність, узагальненість, аргументацію висловлених положень [1; 6; 7]. Однак інтенсивність тієї чи іншої характеристики залежить від типу фахового тексту, тобто параметри по-різному накладаються на різні типи тексту. В одних певні ознаки превалюють, водночас у інших можна спостерігати їх спад. Але всі типи фахового тексту мають ознаки, які вирізняють їх один від одного та від текстів загальнонавчальної мови. Таким чином, кожен тип фахового тексту володіє особливостями, які належать більше йому, аніж іншим. Отже, на основі саме таких поглядів здійснювався аналіз особливостей англійських текстів нормативно-технічної документації ІКАО в площині їх лексичних, морфологічних і синтаксичних особливостей.

ІКАО (International Civil Aviation Organization) – Міжнародна організація цивільної авіації – є міжурядовою спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй, створеною з метою забезпечення ефективного розвитку світової повітряної транспортної системи, а також для розроблення основ регулювання безпеки в авіації.

Головними практичними результатами діяльності ІКАО є Конвенція з міжнародної цивільної авіації (Чиказька конвенція) та всі додатки до неї, що містять стандарти та рекомендовані практики SARPs (Standards and Recommended Practices) та JARs (Joint Aviation Requirements). Основним призначенням документів ІКАО є надання чіткої, достовірної, юридично закріпленої інформації, рекомендацій, правил, вимог, постановка завдань та формулювання умов для їх вирішення, а найголовніше – створення уніфікованої, ефективної та чіткої структури для успішного та безпечного функціонування авіаційної галузі.

Стандарти ІСАО – піджанр міжнародних нормативно-правових актів високого рівня стандартизації регламентаційного характеру. За функціональною та комунікативною спрямованістю стандарт належить до документів офіційно-ділового стилю. Головною метою цього типу комунікації є визначення умов взаємодії сторін у будь-якій діяльності [8]. Інформація, що міститься в тексті стандарту, відображає регулювання діяльності цивільної авіації. Відповідно, термінологічна насиченість текстів стандартів вузькофаховою лексикою досить висока. Услід за М. К. Гарбовським, вважаємо за доцільне розглядати текст стандарту як один з “жанрів професійної мови” [2: 37].

Стандарт може бути віднесений до спеціальних або прагматичних текстів, оскільки він створений з чіткою метою й адресований обмеженій аудиторії. Ураховуючи імпліцитний характер прагматичної комунікативної спрямованості тексту на користувача стандарту (практично не виражений на рівні мовних засобів), вважаємо за доцільне розглядати зміст як основну стилістичну доміную цього різновиду тексту. Укладання текстів, орієнтованих на зміст, за К. Райс, ґрунтується на забезпеченні денотативної й понятійної точності [5: 214].

Основна функція нормативних документів ІСАО – регламентаційно-директивна: вони накладають певні зобов’язання, надають чи обмежують права. Щоб запобігти ймовірності виникнення будь-яких колізій та непорозумінь, адже практичне застосування кожної рекомендації буде обумовлено чинниками різних ситуацій, подій та фактів, що створює контекст для тлумачення, укладачі намагаються, щоб положення документів були не лише чіткими, недвозначними, але й всеохопними. Саме це завдання: досягти точності та однозначності, з одного боку, й всеохопності – з іншого, визначає мовні характеристики досліджуваних текстів [4: 15].

Синтаксична структура мови стандартів значною мірою зумовлюється логікою законодавчого мислення. Прагнення окреслити в

узагальненій формі конкретні ситуації вимагає поширених синтаксичних структур, що включають вичерпну інформацію про норми і правила різних видів діяльності у сфері авіації [3: 12].

Radio transmitting apparatus may be used only by members of the flight crew who are provided with a special license for the purpose, issued by the appropriate authorities of the State in which the aircraft is registered (Article 30 “Aircraft radio equipment”) [8].

Стандарт повинен послідовно виражати складну систему понять з чіткими взаємозв'язками між ними. Це досягається переважанням у синтаксисі таких текстів складнопідрядних речень над складносурядними, складних – над простими, повних – над неповними. Наступна особливість текстів нормативних авіаційних документів – велика кількість імперативних речень.

*In the event of an accident to an aircraft of a contracting State occurring in the territory of another contracting State, and involving death or serious injury, or indicating serious technical defect in the aircraft or air navigation facilities, the State in which the accident occurs **will institute** an inquiry into the circumstances of the accident (Article 26 “Investigation of accidents”) [8].*

*Each contracting State **undertakes to provide** such measures of assistance to aircraft in distress in its territory as it may find practicable. (Article 25 “Aircraft in distress”) [8].*

У досліджуваних фахових текстах синтаксичний паралелізм може вживатися у межах статті, або ж охоплювати фрагмент тексту. Паралельні синтаксичні конструкції можуть функціонувати у різних місцях абзацу, а отже, бути анафорою, епіфорою, вживатися всередині та безпосередньо одна за одною. Цей засіб синтаксичного зв'язку укладачі застосовують з метою досягти чіткості та логічності викладу положень, належного акцентування вагомих компонентів. Однотипна, одноструктурна побудова початку речень – свідчення того, що різні

підтеми, висвітлені у тексті, мають однакову форму репрезентації, а отже, однаково вагомі. Синтаксичний паралелізм, будучи продуктивним засобом когезії текстів договорів, стандартів, рекомендацій, виконує також функції переліку багатьох рівнозначних принципів та тверджень: розвиває й уточнює певні положення, сприяє творенню текстового рисунка – рамки, мета якого – досягти зв'язності окремих фрагментів тексту. Рекурентність паралельних конструкцій у текстах договорів ІСАО пов'язана з глибинним структурним взаємозв'язком речень у межах не лише статей і розділів, але й інколи глобальної текстури.

Each contracting State undertakes to adopt measures to insure that every aircraft flying over or maneuvering within its territory and that every aircraft carrying its nationality mark, wherever such aircraft may be, shall comply with the rules and regulations relating to the flight and maneuver of aircraft there in force. Each contracting State undertakes to keep its own regulations in these respects uniform, to the greatest possible extent, with those established from time to time under this Convention. Over the high seas, the rules in force shall be those established under this Convention. Each contracting State undertakes to insure the prosecution of all persons violating the regulations applicable (Article 12 “Rules of the air”) [8].

Розуміння фахової мови як засобу вираження текстової інформації, вимагає визначення загальних особливостей фахового тексту в плані лексичного наповнення, тому особливою актуальним постає питання насиченості наукового тексту фаховими авіаційними термінами. Мовною базою нормативно-технічної документації ІСАО є загальноживана лексика нейтрального та книжного пласта, яка поєднується зі спеціальною та термінологічною (зокрема, термінами різних підмов). Мові аналізованих документів властиве функціонування фразових стандартів, які служать зачином, логічним переходом або кінцівкою текстів, тобто, окрім функцій, притаманних діловим стандартам (створення ефекту офіційності, стереотипності,

лаконічності), вони виконують також і архітектонічну функцію, сприяють когезії та когерентності тексту.

Each contracting State agrees to adopt all practicable measures, through the issuance of special regulations or otherwise, to facilitate and expedite navigation by aircraft between the territories of contracting States, and to prevent unnecessary delays to aircraft, crews, passengers and cargo, especially in the administration of the laws relating to immigration, quarantine, customs and clearance (Article 22) [8].

Отже, нормативно-технічні документи ІСАО – це піджанр міжнародних документів високого рівня стандартизації регламентаційного характеру. Основою мови цих текстів є загальноживана лексика нейтрального та книжного пласта, яка корелює зі спеціальною та термінологічною лексикою. Лексика нормативно-технічних документів ІСАО кількісно обмежена, тобто спостерігається тенденція до замкнутості, використання уніфікованого набору лексем, фраз та структур, для яких характерні обмежені можливості сполучуваності, що є проявом консервативності стилю. Комунікативні завдання нормативно-технічних документів ІСАО, вимоги до їх написання та обмеження, які діють при цьому мають визначальний вплив на добір та використання мовних засобів. Стандарти та рекомендації ІСАО повинні бути однозначними, всеохопними та лапідарними, що впливає на ускладнення їх синтаксичної будови і надає їм таких типових особливостей, як уживання значної кількості ввідних слів, зворотів та речень, а також використання лексичного та синтаксичного паралелізму, повтору. Комунікативна ефективність текстів нормативно-технічних документів ІСАО зумовлена гармонізацією двох протилежних тенденцій текстотворення: всеохопності та однозначності викладу. Досягнення цієї подвійної властивості робить тексти нормативно-технічних документів ІСАО мовно своєрідними.

Список використаної літератури

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – [издание 4-е, стереотипное]. – М. : КомКнига, 2006. – 144 с.
2. Гарбовский Н. К. Сопоставительная стилистика профессиональной речи / Н. К. Гарбовский. – М. : МГУ, 1988. – 142 с.
3. Єнчева Г. Г. Лінгвокогнітивне моделювання процесу перекладу авіаційних термінів (на матеріалі англо-українських версій нормативно-технічної документації ІСАО) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 / Г. Г. Єнчева. – Одеса, 2011. — 24 с.
4. Зарума-Панських О. Р. Англійська лексика міжнародних договорів: структурні, семантичні та дискурсні особливості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / О. Р. Зарума-Панських. – Львів, 2001. — 21 с.
5. Райс К. Классификация текстов и методы перевода / К. Райс // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике : сб. ст. – М. : Международные отношения, 1978. – С. 202–228.
6. Чернявская В. Е. Интерпретация научного текста: учеб. пособие / В. Е. Чернявская. – М.: КомКнига, 2006. – 128 с.
7. Щирова Н. А. Многомерность текста : понимание и интерпретация / Н. А. Щирова, Е. А. Гончарова. – Спб. : ООО “Книжный Дом”, 2007. – 472 с.
8. ICAO DOC Series [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.icao.int/publications/Documents/7300_8ed.pdf